

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (kustantajan versio).

Rinnakkaistallenteen sivuasettelut ja typografiset yksityiskohdat saattavat poiketa alkuperäisestä julkaisusta.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Ainonen, M. & Nisula, S. 2022. Yrittäjyysvalmennusta on syytä kehittää työttömien nuorten ja vammaisten tarpeisiin. Lumen – Lapin ammattikorkeakoulun verkkolehti (3).

URL: <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=9aea42f4-fa90-49a2-bc47-90dcf4a9a41a>

Yrittäjyysvalmennusta on syytä kehittää työttömien nuorten ja vammaisten tarpeisiin

Martti Ainonen, YTM, lehtori, Osallisuus ja toimintakyky, sosionomikoulutus, Lapin ammattikorkeakoulu

Sari Nisula, TaM, asiantuntija, Vastuulliset palvelut, matkailuala, Lapin ammattikorkeakoulu

Asiasanat: työttömyys, vammaisuus, yhteiskunnallinen yrittäjyys, yrittäjyysvalmennus

Tämä artikkeli on tehty Selvitys yhteiskunnallisen yrityksen hautomotoiminnasta - SYTYKE-hankkeessa tukemaan hankkeen tavoitetta selvittää edellytyksiä yrityshautomotoiminnan käynnistämiseksi Lapissa yhteiskunnallisen yritystoiminnan edistämiseksi. Yhteiskunnallinen yritystoiminta on nähty eurooppalaisten esimerkkien valossa yhtenä uutena mahdollisuutena erityisesti työttömille nuorille ja muille heikoissa työmarkkina-asemassa oleville. Lisäksi valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisussa Vammaisten henkilöiden yrittäjyys ja sen tuki (Niemelä ym. 2017) on selvitetty Suomeen soveltuvaa kustannusvaikuttavaa toimintamallia vammaisten henkilöiden yrittäjyyden lisäämiseksi. Tässä artikkelissa kuvaamme, millaisia kokemuksia ja tuloksia Suomessa on saatu työttömille nuorille kohdistetuista yrittäjyystyöpajoista sekä uusista avauksista vammaisyrittäjyyden edistämiseen liittyen. Näitä kokemuksia voi hyödyntää pohdittaessa millaista yrityshautomotoimintaa nuorille työttömille ja vammaisille voisi tarjota.

Toiminnalla pitkä historia

Nuorten työttömyysongelman ratkaisuna yrittäjyyden edistäminen ei ole uusi asia. Asia on tullut voimallisesti esiin ainakin jo 1990-luvun laman aikaisen joukkotyöttömyyden aikana.

Yrittäjyyden edistäminen nousi esille mm. Nuorten työpajojen kehittämisessä ja toiminnassa ja yrittäjyyden edistäminen tuli mukaan myös eri kouluasteille. (ks. esim. Nyysölä 1999). Yhteiskunnallisen yrittämisen näkökulmasta mielenkiintoinen on Tampereella ollut malli, jossa nuorten työpajat tekevät yhteistyötä Osuuskuntakeskuksen kanssa liittyen osuuskuntayrittäjyyteen. Kynnys yritystoiminnan aloittamiseen on ollut työpajanuorilla kuitenkin korkea. (Härkönen, Ilomäki 2015).

Vammaisten yrittäjyydellä on Suomessa pitkä historia ja esim. Invalidiliitto (2022) on tehnyt pitkään valtakunnallista työtä mm. vammaisten yrittäjämahdollisuuksien edistämiseksi kuin myös Näkövammaisten liitto (NKL 2022). Näkövammaisten liitto tarjoaa monenlaista tukea myös yrittäjyysasioissa kuten esim. yrittäjyysasiantuntijan palveluita.

Valmennusta yrittäjyydestä nuorille

Nuorten yrittäjyystyöpajat

Viime vuosien toteutuksista laajimpia lienee Suomen yrittäjäopiston vuosina 2015–2018 toteuttamat Nuorten yrittäjyystyöpajat, joita toteutettiin eri puolilla Suomea alle 30-vuotialle nuorille työvoimakoulutuksena. Toteutetun valmennuksen kävi yli tuhat nuorta. Vuoden 2016 tietojen mukaan valmennuksen oli suorittanut yli 300 nuorta ja heistä yli 50 % oli perustanut tai aikoi perustaa yrityksen seuraavana vuonna. Perustettujen yritysten toimialat vaihtelivat suuresti noin 10 eri toimialalle. (Suomen yrittäjäopisto 2016)

Nuorten yrittäjyystyöpajojen kesto oli 8 viikkoa. Valmennuksen sisältöinä olivat yrittäjyyden perusasiat ja oman liiketoimintasuunnitelman laatiminen, yrittäjä- ja sidosryhmävierailut sekä verkostoituminen keskeisten sidosryhmien kanssa. Toteutuksessa painottuivat käytännönläheisyys, nuorille räätälöity sisältö, ryhmätyöt sekä henkilökohtainen ohjaus ja sparraus. Myös verkko-oppimisolusta hyödynnettiin valmennuksessa. Varsinaisen valmennuksen päättymisen jälkeen tarjolla oli vielä kuuden kuukauden ajan ohjausta ja sparrausta sekä kerran kuukaudessa aiheeseen liittyviä teemapäiviä. (Heiskanen 2016)

Marja Malmstedt on blogissaan pohtinut omia kokemuksiaan näiden työpajojen toteutuksissa. Yrittäjyyspajaan hakeutuvat nuoret ovat aidosti kiinnostuneet yrittäjyydestä. He ovat omaaloitteisia ja haluavat ottaa tulevaisuutensa omiin käsiin. He etsivät tietoa itsensä työllistämiseksi yrittäjyydellä. Nuoret haastavat vallitsevat olosuhteet, asiantuntijat,

valmennusmenetelmät sekä myös itsensä. He odottavat aitoutta ja avoimuutta. Asiat puhutaan suoraan niin kuin ne ovat ja monet vanhat tavat sekä tottumukset kyseenalaistetaan. Valmentajan haastaa ryhmien erilaiset koot ja heterogeisuus, mikä heijastuu ryhmädynamiikkaan. Toisissa ryhmissä on runsaasti korkeasti koulutettuja ja vanhempia osallistujia. Toisissa taas perus- tai ammattikoulusta päässeitä parikymppisiä. Valmentajan rooli voi vaihdella asiantuntijasta huolien kuuntelijaan ja asioista alati muistuttavaan äitihahmoon. (Malmstedt 2019)

Nuorten yritysidealat vaihtelivat suuresti. Yhteistä on kuitenkin se, että nuoret ajattelivat yrityksen perustamista eri tavalla kuin aiemmin. Kun ennen yrittäjäksi ryhtyvällä oli tapana rakentaa ensimmäisenä hallit ja tallit sekä ottaa velkaa ja sitoutua tekemään työtä kellon ympäri, niin nuoret ajattelevat näistä aiheista nyt ihan toisin. Nuoret eivät halua ottaa isoa velkaa vaan aloittaa ensin rauhallisesti. Suunnitelmissa jo huomioidaan vapaa-aika ja lomat. Yrittäjyys voi olla myös vain tietyn ajan mittainen elämäkokemus. Ollaan valmiita ottamaan vastaan myös uusia haasteita ja tarjouksia työmarkkinoilta. Tehdään osa-aikatyötä ja sitä täydennetään osa-aikaisella yrittäjyydellä. Eli yrittäjyys elää ja muuntuu nuoren elämäntilanteiden mukaan. Valtaosa kertoo hakevansa enemmänkin elämäntapaansa sopivaa toimintaa kuin rikastumista. (Malmstedt 2019)

Esimerkkejä Lapista

Työttömät voivat hakeutua TE-toimistojen kautta yrittäjiksi aikoville tarkoitettuihin valmennuksiin myös Lapissa. Valmennusta on saatavilla myös kevytyrittäjyyteen ja alustatalouteen. Valmennuksia toteuttaa mm. Suomen yrittäjäopisto. (TE-toimisto 2022). Lapin ammattiopistoissa Redussa ja Lappiassa on mahdollisuus suorittaa Yrittäjän ammattitutkinto. Lapin työttömien nuorten määrä on vähentynyt vuoden aikana mutta on edelleen (elokuu 2022) noin 750 henkilöä alle 25-vuotiaissa ja noin 1500 henkilöä alle 30-vuotiaissa. (ELY-Lappi 2022)

Yrittäjyys voi olla muutakin kuin yksin yrittämistä. Lapin maakunnassakin on kehitetty osuuskuntatoimintaa edistämään heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllisyyttä myös yrittäjyyden keinoin. Kemijärvellä toimii esimerkiksi osuuskunta Uurto (Uurto 2022), joka on erikoistunut työllistämään heikossa työmarkkinatilanteessa olevia. Markkinaehtoisesti toimivan Uurton palveluista kaupunki ostaa merkittävän osan.

Vammaisuus ja yrittäjyys

TE-palvelut ja KELA:n erilaiset palvelut voivat tukea monipuolisesti vammaisia ammatin hankkimisessa ja työllistymisessä mm. ammatillisen kuntoutuksen keinoin. Lisäksi on hyvä mainita eläke- ja vakuutuslaitosten palvelut eri syistä vammautuneille henkilöille. Suoraan oman yritykseen perustamiseen liittyviä palveluja ovat esimerkiksi TE –toimiston starttiraha aloittavalle yrittäjälle sekä KELA:n tai eläkelaitosten myöntämä elinkeinotuki vamman tai sairauden johdosta. (TE –palvelu 2022; KELA 2022)

Valtioneuvoston selvityksen tavoitteena oli löytää Suomeen soveltuva kustannusvaikuttava toimintamalli vammaisten henkilöiden yrittäjyyden lisäämiseksi. Selvityksen mukaan vammaisten henkilöiden (16,1 %) keskuudessa yrittäjyys on yleisempää kuin muiden keskuudessa (10,9 %). Vammaisten henkilöiden yrittäjyys on tärkeää niin työ- ja elinkeino- kuin sosiaalipoliittisista syistä. Yritykset tuottavat hyödykkeitä, työllistävät ja maksavat veroja. Toisaalta yrittäjyys on keino työllistää vaikeassa työmarkkinatilanteessa olevia vammaisia henkilöitä. Yrittäjyys voi vaikuttaa myös siihen, että vammaisen henkilön ei tarvitse turvautua toimeentulotukiin. (Niemelä ym. 2017,8)

Yrittäjyyden haasteita ja edistämistä

Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden haasteet vastaavat yleisiä yrittäjyyden haasteita, mutta ovat kuitenkin usein suurempia kuin muilla yrittäjäksi aikovilla. Tällaisia haasteita ovat esimerkiksi kokemuksen ja koulutuksen puute, säästöjen vähäisyys / rahoituksen hankkiminen, sosiaalisen verkoston rajoittunut koko, yrittäjän usein heikko usko omaan kykyihinsä sekä myös tukevien tahojen varautunut asennoituminen yritystoimintaan ja sen mahdollisuuksiin. Vammaisten yrittäjien arkea hankaloittavat lisäksi toimintaympäristön esteellisyys ja itse vamman luonteesta riippuvat tekijät, kuten mahdolliset liikunta- tai kommunikaatorajoitteet. Merkittävä asia voi olla myös se, että yrittäjyyden aloittamista harkittaessa esteeksi voi tulla pelko sosiaalietuuksien liiallisesta menettäminen suhteessa yritystoiminnasta saataviin tuloihin (Niemelä ym. 2017, 63)

Selvityksen suosituksissa todetaan, että Suomen nykyinen palvelujärjestelmä on monimutkainen vammaisen yrittäjän sekä yritystoimintaa aloittavan vammaisen henkilön näkökulmasta. Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden edistämiseksi kokonaisvaltainen lähestyminen ja yhteistyöverkostojen hyödyntäminen on koettu tulokselliseksi.

Digitaalisuudella on pystytty laajentamaan kohderyhmää maantieteellisesti sekä lisäämään joustavuutta, saavutettavuutta ja kustannustehokkuutta erilaisten edistämistoimien toteuttamisessa. Selvityksessä tuodaan esille konkreettisia keinoja vammaisten henkilöiden yrittäjyyden edistämiseen: yrittäjyyskoulutus, vammaisten yrittäjien verkostoituminen, rahoitus, vammaisille yrittäjille palveluja tarjoavien myönteiset asenteet, menestyneiden vammaisten yrittäjien esimerkit, mentorointi ja työntekoa tukevien välineiden ja avustavien henkilöiden saatavuus ja edullinen käyttö. (mt. 63).

Suosituksen toimeenpanossa ja toteutuksessa on erilaisten lainsäädännöllisten uudistusten lisäksi esitetty mm. yhteistyötä julkishallintoon kuuluvien toimijoiden, oppilaitosten sekä valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten vammaisjärjestöjen kanssa. (mt. 58–63)

Ajankohtainen tilanne

Vammaisten yrittäjien määrästä Suomessa ei ole kaikki vammaisryhmät kattavaa rekisteritietoa, koska vammaisten henkilöiden määrän selvittäminen on haastavaa. Vammaisten henkilöiden määrää on arvioitu esimerkiksi vammaispalvelulain perusteella toteutuneella palvelukäytöllä (ns. suppea määritelmä). Vammaispalvelulain mukaisia palveluita sai prosentti 18–64-vuotiaasta väestöstä vuonna 2015 Suomen suurimmissa kaupungeissa. Tämän perusteella voidaan arvioida vammaispalvelulain mukaisten palveluiden asiakasmääräksi koko maan työikäisessä väestössä noin 35 000 ja vastaavasti Lapin maakunnassa noin 900 henkilöä. (Niemelä ym. 2017, 9–10; Tilastokeskus 2022)

Vammaisten yrittäjyydellä on Suomessa pitkä historia ja esim. Invalidiliitto (2022) on tehnyt pitkään valtakunnallista työtä mm. vammaisten yrittäjämahdollisuuksien edistämiseksi kuin myös Näkövammaisten keskusliitto (2022). Näkövammaisten keskusliitto tarjoaa monenlaista tukea myös yrittäjyysasioissa kuten esim. yrittäjyysasiantuntijan palveluita. Toimialoista tyypillisimmin näkövammaisen yrittäjä työskentelee terveystalveissa, hierojan tai fysioterapeutin ammatissa, Lisäksi näkövammaisia on yrittäjinä mm. maanviljelijöinä, tulkkeina, notaareina, IT-ohjaajina ja muusikkoina. Näkövammaisia yrittäjiä on noin 2000 ja yrittäjistä suurin osa harjoittaa toimintaa yksin elinkeinonharjoittajina joko täystyöllisinä tai esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla osa-aikaisesti. Yrittäjistä on miehiä 60 % ja naisia 40 %, heikkonäköisiä 70 % ja sokeita 30 %. (NKL 2022)

Vuodesta 1993 lähtien vammaisten ja osatyökykyisten työllistymistä ja yrittäjyyttä on edistänyt vammaisten yhteinen säätiö Vates sr. Vates on mukana kehittämässä, tukemassa ja

tiedottamassa väylistä yrittäjän uralle ja se on ollut aktiivisesti mukana mm. yhteiskunnalliseen yrittämiseen liittyvässä kehittämistyössä yhteistyössä eri tahojen kanssa. Käytännön esimerkkejä löytyy vammaisia työllistävästä osuuskunnista. (Vates 2022)

Suomen Vammaisyrittäjät ry perustettiin yhteisen kehittämistyön pohjalta vuonna 2019. Yhdistys toimii Invalidiliiton alaisena yhdistyksenä. Yhdistyksen tarkoituksena on edistää eri tavoin vammaisten yrittäjyyden toimintaedellytyksiä. Tarkoitustaan varten se toimii mm. vammaisyrittäjien edunvalvojana ja harjoittaa valistus-, neuvonta- ja tiedotustoimintaa. (Vamy 2022)

Vuonna 2020 Careeria oy aloitti yhteistyössä Näkövammaisten keskusliiton ja Invalidiliiton kanssa Suomen ensimmäinen vammaisten yrittäjien ryhmän, jotka valmistuivat yrittäjän ammattitutkintoon. Seuraavan toteutuksen vammaisten yrittäjyyden ammattitutkintoon on tarkoitus käynnistyä helmikuussa 2023. (Careeria 2022)

Havaintoja toteutetuista valmennuksista

Yrittäjyysvalmennusta on tarjottu monien järjestäjien toimista monille asiakasryhmille. Näistä on löydettävissä erityisesti koulutusten järjestäjien tai hankkeiden itsensä julkaisemia kuvauksia, mutta vaikeampaa on löytää tutkittua ja syvemmälle luotaavaa tietoa erilaisten valmennusten tuloksista.

Joitakin yrittäjyyskasvatustoimia on arvioitu opinnäytetyötasoisesti. Pohjois-Karjalassa on Yritetään yhdessä -hankkeella kannustettu nuoria 4H-yrittäjiksi. Hankkeesta on tehty vaikuttavuusarviointi humanistisessa ammattikorkeakoulussa opinnäytetyönä. Hanke tarjosi nuorille tilaisuuden pohtia omaa soveltuvuuttaan yrittäjiksi, mikä todennäköisesti on kasvattanut heidän itsetuntemustaan. Nuoret osasivat arvioinnin yhteydessä mainita omaksumiaan työelämävalmiuksia. Nämä auttavat jatkossa työelämään osallistumisessa ja edistävät siten osallisuuden kokemusta. (Busk 2018) Tampereen yliopistossa on puolestaan tehty gradu Ikaalisten käsi- ja taideteollisen oppilaitoksen palkitustakin yrittäjyyskasvatusmallista, työssäoppiminen yrittäjänä, lyhennettynä TOY. Ammatilliseen koulutukseen kuuluva työssäoppimisjakso tehdään työskentelemällä oppilaitoksen osuuskunnan jäsenenä, ja samalla saadaan yrittäjyysvalmennusta. Gradun mukaan opiskelijoiden suhtautuminen yrittäjyyteen on valmennuksen jälkeen ollut myönteistä. (Linna 2021)

Outi Hägg on yrittäjäidentiteetin kehittymistä koskevassa väitöskirjassaan käynyt läpi aiempaa tutkimusta yrittäjyysvalmennuksesta, ja nostaa esiin huomionarvoisia seikkoja. Hän tuo tekstissään esiin havainnon aiemmista tutkimuksista, että valmennusohjelmien tehokkuutta on lopulta arvioitu varsin vähän, mistä johtuen näyttöä valmennusten hyödyistä yrittäjyyskompetensseille ei ole. Hän nostaa esiin myös tämänkin artikkelin teemasta katsottuna tärkeitä huomioita. Yrittäjyys on ymmärretty tyypillisesti taloudellisena ilmiönä, eikä sitä ole tarkasteltu inhimillisestä näkökulmasta. Näin myös yrittäjyysvalmennusten tarkastelukulma on ollut taloustieteellinen. Yrittäjäidentiteetin kehittyminen on tästä syystä myös jäänyt tutkimuksessa vähälle huomiolle. (Hägg 2011)

Miksi ja miten edistää nuorten työttömien ja vammaisten yrittäjyyttä Lapissa?

Heikossa työmarkkina-asemassa olevien (työttömät, osatyökykyiset, vammaiset) työllisyyden edistäminen on noussut viime vuosina voimallisesti esiin monesta eri näkökulmasta. YK:n Agenda2030 tavoitteista löytyy mm. ihmisarvoinen työ kaikille sekä sosiaalinen kestävyys, joka on nostettu taloudellisen ja ekologisen kestävyuden rinnalle. (Valtioneuvoston kanslia 2022) EU:n vihreän kehityksen ohjelman kautta osoitetaan varoja edistämään kestävää kehitystä huomioiden myös sosiaalinen kestävyys (Euroopan komissio 2022). Isoille yrityksille on tulossa kiristyviä vaatimuksia raportoida sosiaalisesta vastuustaan (Puukkonieniemi 2022). Lapissa Lapin liitto (2022, 39) haluaa edistää sosiaalisesti kestävää taloutta. Suomessa hallitus on käynnistänyt työkykyohjelman, hyväksynyt yhteiskunnallisten yritysten strategian ja perustanut Työkanava oy:n (TEM 2022). Kaikkien näiden toimien tarkoituksena on edistää osatyökykyisten työllisyyttä. Tämä on nähty tärkeäksi tilanteessa, jossa työmarkkinoilta alkaa poistua enemmän väkeä kuin sinne saapuu. Tämä ilmiö näkyy myös Lapissa. Yhä useammalla yrittäjällä ja julkisen sektorin toimijalla on ollut vaikeuksia täyttää avoimia työpaikkoja (ELY 2022).

Aiemmin mainittu Outi Häggin tutkimus yrittäjäidentiteetin kehittymisestä keskittyi luovan alan toimijoihin. Hänen väitöskirjaansa edeltäneissä tutkimuksissa oli todettu, etteivät luovan alan yrittäjät sovi perinteiseen kuvaan yrittäjistä, minkä takia he saattavat kokea yrittäjäidentiteetin ongelmallisena asiana. Hän nostaa esiin aiemmista tutkimuksista myös huomion, että jos yrittäjyys riisuttaisiin nykyisenkaltaisesta sankarimyytistä, ja esiteltäisiin myös muista kuin taloudellisesta näkökulmasta, se näyttäytyisi mahdollisuutena laajemmalle joukolle ihmisiä. (Hägg 2011) Tästä juontuu ajatus, että olisi hyvin tärkeää, että puhuttaessa

yrittäjyydestä esiin pääsisivät myös ne yrittäjät tarinoineen, jotka eivät istu perinteisen sankariyrittäjän ahtaaseen muottiin. Tämä osoittaisi monille muillekin, että yrittäjyys on varteenotettava vaihtoehto työllistymisessä. Nämä ajatukset ovat varteenotettavia pohdittaessa nuorille ja vammaisille tarjottavaa yrittäjyysvalmennusta.

Olemme tässä artikkelissa tuoneet esiin alustavia huomioitamme yrittäjyysvalmennuksen nykytilanteesta nuorten työttömien ja vammaisten näkökulmasta. Lapissakin olisi hyvä selvittää tarvetta ja kysyntää kehittää uudentyyppistä yrittäjyysvalmennusta yhteistyössä vammaisjärjestöjen, koulutusorganisaatioiden, TE-palveluiden sekä erilaisten työnantaja organisaatioiden kanssa. Valmennuksessa huomioitaisiin mm. sisältöjen osalta taloudellisen näkökulman lisäksi sosiaalinen näkökulma, yrittäjyyden monet muodot kevyt- ja yksin yrittäjyydestä osuuskuntayrittäjyyteen sekä erilaiset mahdollisuudet toimia markkinoilla esimerkiksi nykyisten työnantajien alihankkijoina ja niiden arvoketjuissa. Näin voitaisiin hakea aktiivisesti vastausta osaltaan helpottamaan tunnistettua työvoimapulaa ja edistää Lapin maakunnan sosiaalisesti kestävä talouden ja kestävä kehityksen tavoitteita erityisesti taloudellisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta.

Lähteet:

Busk, I. 2018. Nuorten palautetta ja ajatuksia 4H-yrittäjyydestä, työelämästä ja kansainvälisyydestä. Vaikuttavuusarviointi Yritetään Yhdessä -hankkeelle. Viitattu 4.3.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/145480/Busk_Ida.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Careeria 2022. Vammaisten Yrittäjyyden ammattitutkinto. Viitattu 15.9.2022. https://careeria.fi/koulutus/vammaisten-yrittajyyden-ammattitutkinto/?gclid=Cj0KCQjwnP-ZBhDiARIsAH3FSRcSx6FvUyHedVWO4EIqUY8Ge_QnnbbTIL8nALj3i6yzTojW5b6SnfcAJwsEALw_wcB

ELY-2022. Lapin osaavan työvoiman saatavuuden toimenpidesuunnitelma. Tausta-aineisto. Viitattu 29.9.2022. [Lapin osaavan työvoiman saatavuuden toimenpidesuunnitelma \(lapinliitto.fi\)](https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/46111646/lapely_Elokuu_2022.pdf/3c80e6ad-571b-5916-db28-e945b23ed653?t=1663649957729)

ELY-Lappi 2022. Työllisyyskatsaus elokuu 2022. Viitattu 15.9. 2022. https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/46111646/lapely_Elokuu_2022.pdf/3c80e6ad-571b-5916-db28-e945b23ed653?t=1663649957729

Euroopan komissio 2022. Euroopan vihreän kehityksen ohjelma. Viitattu 15.9.2022. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_fi

Heiskanen, U-M. 2016 Nuorisotakuu on nuoren puolella! Nuorten yrittäjyyspaja -malli nuorisotakuun toteuttajana. Viitattu 28.2. 2022. [Nuorten yrittäjyyspaja-malli Nuorisotakuun toteuttajana – Nuorisotakuu Etelä-Pohjanmaa \(wordpress.com\)](#)

Hägg, O. 2011. Yrittäjyysvalmennus ja identiteetti. Viitattu 4.3.2022. https://www.outihagg.fi/wp-content/uploads/2018/04/Hagg_vaitos.pdf

Härkönen, E. & Ilomäki, M. 2015. Tampereesta paras paikka nuorille yrittää. Toimintasuunnitelma nuorten yrittäjyyden edistämiseksi Tampereella. Viitattu 4.3.2022. https://urbact.eu/sites/default/files/lap_tampere_2015_improved_version_jan_01-2.pdf

Invalidiliitto 2022. Vammaisten yrittäjyys tarvitsee lisää näkyvyyttä. Viitattu 4.3.2022. <https://www.invalidiliitto.fi/blogit/vammaisten-yrittajyys-tarvitsee-lisaa-nakyvyytta>

KELA 2022. Ammatillinen kuntoutus - kela.fi

Lapin liitto 2022. Lappi-sopimus. Lapin maakuntaohjelma 2022-2025. Viitattu 7.9.2022. <https://www.lapinliitto.fi/aluekehitys/lappi-sopimus/>

Linna, K. 2021. Yrittäjyyteen kasvu osuuskunnassa. Ikaton TOY-malli. Viitattu 4.3.2022. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/132185/LinnaKaisa.pdf?sequence=2>

Malmstedt, M. 2019. Nuoret haastavat perinteisen yrittäjyyden. Viitattu 28.2.2022. [Nuoret haastavat perinteisen yrittäjyyden - Suomen Yrittäjäopisto \(syo.fi\)](#)

Niemelä, P. & Renko, M. & Nikoskinen T. & Heinonen J. & Hytti U. & Lindberg J. & Ray K. & Kaarnasaari A. & Savela K. & Kallionpää P. & Kämäräinen V. & Pakarinen, J. 2017. Vammaisten henkilöiden yrittäjyys ja sen tuki. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 22/2017. Valtioneuvoston kanslia. Viitattu 4.3.2022. <https://vnk.fi/julkaisu?pubid=17804>

Nyysölä, K. 1999. Paja-arkea ja pajahuumaa. Raportti turkulaisten työpajojen toiminnasta ja kehittämismahdollisuuksista. NUORAn julkaisuja. Viitattu 4.3.2022. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/15Paja-arkea_ja_pajahuumaa.pdf

Näkövammaisten keskusliitto, NKL 2022. Yrittäjän tietopaketti. Viitattu 1.3.2022. <https://www.nkl.fi/fi>

Puukkonieniemi, T. 2022. Sääntely kiristyy – vastuullisuusraportointi muuttuu. Directors' Institute Finland. Viitattu 7.9.2022. Sääntely kiristyy – vastuullisuusraportointi muuttuu | Directors' Institute Finland (dif.fi)

Suomen yrittäjäopisto 2016. Nuorten yrittäjyyspaja. Tilastotietoja vaikuttavuudesta. Julkaisematon power point esitys.

TE-toimisto 2022. Yrittäjyysvalmennukset ja yrittäjien työvoimakoulutukset Lapissa. Viitattu 15.9.2022. <https://toimistot.te-palvelut.fi/lappi/yrittajyysvalmennukset>

TE-palvelu 2022. TE-palvelut yrityksille ja työnantajille - Työmarkkinatori selkosuomeksi - Työmarkkinatori (tyomarkkinatori.fi)

Tilastokeskus 2022. Väestö iän ja sukupuolen mukaan alueittain. Viitattu 15.9.2022.
https://pxweb2.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11re.px/

Työ- ja elinkeinoministeriö, TEM 2022. Työkykyohjelma. Viitattu 15.9.2022.
<https://tem.fi/tyokykyohjelma>

Uurto 2022. Osuuskunta Uurto. Viitattu 15.9.2022.
<https://www.saurasaatio.fi/uurto/osuuskunta-uurto-kemijarvi/>

Valtioneuvoston kanslia 2022. Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda2030. Viitattu 15.9.2022. <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>

Vamy 2022. Suomen Vammaisyrittäjät ry. Suomen Vammaisyrittäjät ry edistää vammaisten yrittäjien yhteistyötä ja toimintaverkostoja. Viitattu 15.9.2022. <https://www.vamy.fi/vamy/>

VATES 2022. Yhdessä tekeminen vahvistaa - osallisuutta osuuskunnista. Viitattu 28.9.2022.
<https://www.vates.fi/tietopaketti/aluepaattajat/vammaiset-yrittajina.html>